

К

**КАЛЕЦКІ
МИХАЛ**
(1899–1970)

*Kalecki
Michal*

— видатний польський економіст лівих поглядів, знаний фахівець з питань макроекономіки. Народився в м. Лодзь. Вчився у Варшавському політехнічному інституті на інженера-будівельника, водночас відвідував заняття у Гданській політехнічній школі. У 1923 р. з фінансових причин був змушений залишити навчання, а у 1929–1936 рр. працював аналітиком у Дослідному інституті бізнес-циклу і цін у Варшаві. У цей період виходить його перша праця «Нариси теорії бізнес-циклу» (1933 р.), у якій передбачено більшість ідей Дж. М. Кейнса. У 1936 р. як рокфеллерівський стипендіат, здійснив поїздки до Швеції та Англії, в останній установив наукові контакти з видатними вченими Р. Ф. Каном і Дж. Робінсон. В Англії він продовжує досліджувати питання циклів і безробіття, недосконалої конкуренції та розподілу доходів у суспільстві. В 1940–1945 рр. К. працював в Інституті статистики Оксфордського університету, готуючи доповіді для британського уряду про економічний стан Великобританії у воєнний період. В інститутському «Бюлетені» він публікував статті, в яких аналізував питання розподілу, постачання, ціноутворення, інфляції та грошового обігу. Протягом року К. працював у міжнародному управлінні з проблем праці в Монреалі, а з 1946 р. — заступником директора відділу економічного розвитку ООН. У Секретаріаті ООН (м. Нью-Йорк) К. працював з 1946 по 1955 р., виконуючи головне завдання — підготовку звітів з різних аспектів світової економіки, особливо з проблем інфляції та грошового обігу. Відчувши певне обмеження свободи діяльності та на знак протесту проти політики маккартизму, він залишає роботу і в 1955 р. назавжди повертається до Польщі.

У Польщі К. — радник з економіки в апараті Ради міністрів, а з 1957 по 1960 р. — голова Комісії перспективного планування з розробки Генерального плану розвитку економіки Польщі на період 1960–1980 рр. Паралельно упродовж 1957–1963 рр. К. був одним із віце-голів Економічної ради ПНР, одночасно виконуючи обов'язки голови польської делегації в Економічній комісії РЕВ.

Інший напрям його діяльності — дослідження й викладання в Польській академії наук (1955–1961). У 1958 р. обраний членом-кореспондентом Польської академії наук, а в 1966 р. — академіком.

Після 1961 р. основним місцем діяльності К. стає Центральна школа планування й статистики у Варшаві.

Заслуговує на увагу внесок К. у розвиток економічної теорії, а саме в розроблення важливих проблем теорії сучасного капіталізму, ролі планових механізмів для збільшення інвестицій і забезпечення економічного зростання. Теоретичні підвалини дослідження капіталістичної економіки К.

побудовані на власних наукових розробках, незалежно від поглядів Дж. Кейнса. У праці «Нариси теорії бізнес-циклу» він дав економіко-математичне обґрунтування ідеї про взаємозв'язок рівнів зайнятості і зарплати, зарплати і сукупного попиту та вирішальної ролі інвестицій як матеріальної основи циклічного характеру руху суспільного капіталу. Ця книга й інші статті, опубліковані в 1932–1935 рр., не залишають сумнівів у тому, що К. ще до Дж. М. Кейнса відкрив те, що тепер відомо як основний зміст теорії Кейнса.

Має місце схожість між поглядами Дж. М. Кейнса і К. на те, що основна причина циклічного спаду пов'язана з вузьким базисом капіталістичного споживання; інвестиції є важливим компонентом сукупного попиту і саме вони визначають обсяг заощаджень, а не навпаки; стимулювання сукупного споживання (попиту) є вирішальною умовою виходу країни на траєкторію економічного зростання. Водночас існують і суттєві відмінності у їхніх дослідженнях. К. вважав, що рівновага при неповній зайнятості цілком можлива й без державного втручання, яке повинно створити умови для поступової еволюції капіталістичної системи в соціалізм, забезпечити раціональніше розміщення ресурсів, тоді як Дж. М. Кейнс розглядав державне втручання як необхідну умову подальшого існування ринкової системи, основаної на вільному підприємстві. К. у своїх дослідженнях велику увагу приділяв процесу нагромадження капіталу, який впливав на динаміку виробництва і відповідно на його коливання. Вагомий внесок у розвиток економічної теорії — розроблення К. моделі ціноутворення, що відповідала умовам недосконалої (монопольної) конкуренції. Модель ціни він пов'язував не тільки з витратами виробництва, а й із пануванням монополій, наслідком чого була зміна досконалої конкуренції на недосконалу. На відміну від К. Маркса, який у ціну виробництва включав середній по галузі прибуток як результат досконалої внутрішньогалузевої і міжгалузевої конкуренції, К. у ціну виробництва зараховував коефіцієнт надбавки, який залежав від позиції монополії на ринку. Він зробив важливий теоретичний висновок про те, що прибуток в умовах недосконалої конкуренції залежить від ступеня монополізації ринку, а співвідношення між прямими витратами виробництва і валовим прибутком визначається гостротою конкуренції між фірмами. К. зумів довести і пояснити ті зміни, які відбулися в основному принципі господарювання капіталізму при переході від досконалої до недосконалої конкуренції в умовах встановлення панування монополії (олігополії).

Значне місце в інтелектуальній спадщині К. належить розробленій ним теорії економічного зростання, у якій він запропонував єдину формулу темпів зростання національного доходу для різних соціально-економічних систем залежно від особливостей їхнього розвитку. У праці «Нариси теорії зростання соціалістичної економіки» він узагальнив досвід планування народного господарства в соціалістичних країнах, а сам процес планування визначав як певне досягнення сучасної цивілізації і спосіб забезпечення економії у використанні ресурсів.

Видано чотири збірники статей К. англійською мовою: «Вибрані нариси динаміки капіталістичної економіки» (Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy, 1933-70, 1971), «Вибрані нариси про економічне зростання соціалістичної та мішаної економіки» (Selected Essays on the Economic Growth of the Socialist and the Mixed Economy, 1972), «Нариси країн, що розвиваються» (Essays on Developing Economies, 1976) та «Вибрані нариси економічного планування» (Selected Essays on Economic Planning, 1976).

Погляди К. відчутно вплинули на розвиток сучасного посткейнсіанства. Відома його представниця Дж. В. Робінсон зазначала: ми маємо зараз загальну схему довго- та середньострокового

аналізу, за допомогою якої можемо представити в єдиній формі результати Маркса, Кейнса й К. та застосувати ці досягнення в сучасній економічній науці.

Помер і похований у Варшаві.

А. С. Філіпенко, В. І. Філіпенко

КАНТОРОВИЧ
ЛЕОНІД ВІТАЛІЙОВИЧ
(1912–1986)

Канторович
Леонид Витальевич

— видатний російський математик і економіст, академік АН СРСР (1964), лауреат Нобелівської премії з економіки (1975).

Народився 16 січня 1912 р. в Санкт-Петербурзі в сім'ї лікаря. Завдяки математичним здібностям, виявленим змалку, в 14 років вступив до Ленінградського університету, де в 1926–1930 рр. вивчав природничі дисципліни, а також політекономію, сучасну історію, математику. Схильність до математики стала визначальною в роботі щодо теорії рядів, яку К. представив на першому Всесоюзному математичному конгресі в 1930 р.

Закінчивши в тому ж році навчання, залишається в університеті на викладацькій роботі й продовжує дослідження на кафедрі математики. Аспірант фізико-математичного факультету, водночас викладає математику у вищих навчальних закладах. Професор Ленінградського державного університету (1934–1960). Доктор фізико-математичних наук (1935). У 1939–1948 рр. — начальник кафедри Вищого інженерного-технічного училища. У 1938 р. запрошений на роботу консультантом лабораторії Ленінградської фанерної фабрики, де розробляв метод розподілу ресурсів для максимізації продуктивності устаткування. Сформулювавши проблему за допомогою математичних термінів, К. зробив максимізацію лінійної функції за великої кількості обмежень, врахувавши, що така максимізація — одна з основних економічних проблем, а метод, який полегшує планування на фанерних фабриках, може використовуватися на багатьох інших виробництвах (для визначення оптимального використання посівних площ, найефективнішого розподілу потоків транспорту тощо). Результатом такої роботи стала праця «Математичні методи організації й планування виробництва» (Математические методы организации и планирования производства, 1939), в якій закладено основи теорії оптимального виробничого планування й лінійного програмування. К. запропонував принципово новий клас екстремальних задач з обмеженнями, розробивши ефективний метод їх розв'язання. Вчений сформулював задачу складання плану і системи цін як взаємозалежних компонентів неподільної двоїстості, що було великим досягненням, адже одночасна мінімізація затрат і максимізація результатів неможлива. Водночас обидва ці підходи взаємопов'язані: якщо, наприклад, знайдено оптимальну схему перевезень, то їй відповідає певна система цін; якщо визначено оптимальні значення цін, то можна створити схему перевезень, що відповідає вимогам оптимальності.

Задачі лінійного програмування відомі з кінця XVIII ст. Однак їх почали розв'язувати тільки після публікації праць К., який став першовідкривачем лінійного програмування. У США дослідження з лінійного програмування розпочалися лише наприкінці 40-х років XX ст. Транспортна задача Хічкока і симплекс-метод Данціга (близькі до методу розв'язання задач лінійного програмування К.) розроблені на десятиліття пізніше.

У 1945–1960 рр. К. — старший науковий співробітник, завідувач відділу Ленінградського відділення математичного інституту АН СРСР. У цей період видано праці: «Методи наближеного